

РОЗДІЛ VI. ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ

УДК 37.035.6

Михайло Козяр

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
ORCID ID 0000-0001-7068-598X

Петро Дзюба

Національна академія державної прикордонної служби України
ORCID ID 0000-0001-7336-5279

Наталія Маланюк

Державний університет телекомунікацій
ORCID ID 0000-0002-4321-0900
DOI 10.24139/2312-5993/2023.05-06/199-208

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСТВА У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ

У статті розглянуто історичні аспекти розвитку питань лідерства, виникнення нового напрямку – лідерології, який поширився як в педагогіці, так і в психології.

Вперше згадки про лідерство розпочалося в Давній Греції у працях Сократа. Учень Сократа Ксенофонт серед усіх якостей лідера виділяв: помірність, справедливість, проникність, дружелюбність, присутність духу, тактовність, гуманність, співчутливість, люб'язність, хоробрість, великодушність, щедрість, уважність. Цей перелік практично не змінився до нинішнього часу. Олександр Македонський до переліку додавав гуманізм по відношенню до воїна.

Розвиток лідерства набув поширення в кінці 70-х років ХХ ст., звертаючи увагу на мораль лідера, цінності якості, обґрунтовують різницю у поняттях «лідерство» та «менеджмент», розробляють можливі моделі майбутнього лідерства ХХІ століття. Нині дослідниками внесені деякі корективи у поняття «лідерство» і воно пов'язане з більш-менш організованою групою людей, що об'єднані загальною метою, цінностями, інтересами тощо».

У цей період у закордонній літературі описано підхід з позицій рівня розвиненості групи. Було розпочато експериментальне дослідження з проблеми формування якостей лідера і управлінця. Дослідження українських науковців із проблеми лідерства можна розподілити на: філософські, психологічні, педагогічні, військово-педагогічні та військово-психологічні напрями.

Значна кількість досліджень із проблеми лідерства була проведена у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. : соціально-філософський аспект лідера; характер ознак лідерства у сучасному суспільстві; методологічні підходи У психології увага приділялась таким напрямкам: психологічні особливості лідерства; психологічні особливості мотивації лідерства; психологічний аналіз здібностей до лідерської діяльності членів молодіжних громадських об'єднань.

***Ключові слова:** лідерство, лідер, етапи розвитку, особливості кожного етапу, Сократ, методологія лідерства.*

Постановка проблеми. Питання лідерства довгий період часу практично не досліджувалось. Хоч цікавила дослідників ще з часів Древньої Греції. Розглядалась ця проблема і в Китаї. Але лідерство в

працях науковців цього періоду стосувалась військових керівників, полководців Починаючи з 70-тих років ХХ століття проблема лідерства набула поширення як в Україні, так і за кордоном. Це пов'язано з тим, що людство вступило в еру інтенсивного розвитку економіки міжкультурних відносин держав, появою ринку праці з підвищеними вимогами до професійної компетентності фахівців. У цей період створюються групи за інтересами, виробництва з цільовою спрямованістю, продовжувалось нарощення військового потенціалу в різних державах. Виникла потреба у лідерах, які вміють взяти ініціативу в свої руки, згуртувати людей навколо ідеї і завдань, очолити такі угруповання правильно ними управляти. З'являються нові вимоги до керівників, до рівня їх управлінської діяльності. Тому виникла потреба у розробці теоретичних і методологічних підходів до формування лідерських якостей у керівників таких об'єднань.

Аналіз актуальних досліджень. Розглянувши теоретико-методологічні основи формування лідерства майбутніх фахівців, дійшли висновку, що проблема займає все більше місце у дослідженнях науковців. за поданням С. Гармаша лідером є особистість, яка має розвинені комунікативні здібності, ефективно впливає на інші особистості. Л. Сергєєва під лідерством розуміє здатність особи пробуджувати мрії людей. У працях І. Чумака лідерство визначається як можливість впливати на людей, на досягнення командних, організаційних та корпоративних цілей. О. Сорока вивчала діагностику формування лідерських якостей. Дослідження проблеми лідерства ґрунтуються на працях провідних науковців: проблема лідерства і формування лідерських якостей детально розглянуто в дослідженнях Д. Адамира (психологія лідерства); О. Бойко, О. Луньпової, А. Романишин (загальна теорія основ лідерства); С. Калашнікова (освітня парадигма управління); О. Кудряшової (соціально-філософський аналіз лідерства); Г. Ложкіна, Н. Зубанової (історичні аспекти розвитку лідерства). Праці цих дослідників стимулювали процес розвитку лідерства.

Мета статі: висвітлити основні етапи розвитку лідерства від Древньої Греції до сучасності

Методи дослідження. Для досягнення мети статті у роботі використовувалися теоретичні методи - аналіз синтез, систематизація, зіставлення, класифікація, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи проблему лідерства, вияснили, що ця проблема має глибинні коріння і вивчалась дуже

давно. Вперше згадки про лідерство відмічено в Давній Греції. У працях Сократа (приблизно 470–399 рр. до н.е.) подається визначення, що «лідерство – це застосування людиною знань у конкретній ситуації» (Астахова, 2014, с. 16–17). Тобто, Сократ вважав, що людина, яка знає, що потрібно зробити в даній ситуації, керує її розв'язком. Ця людина повинна мати достатній теоретичний і практичний багаж знань з проблеми, досвід розв'язання подібних ситуацій і відповідати за їх кінцеве рішення.

Саме Сократ першим зауважив, що лідером в будь-якій галузі діяльності, в тому числі і військовій, може бути Людина, яка володіє достатнім досвідом (теоретичним і практичним), може вести за собою людей, спонукати їх до подвигів і звитяг. Серед фахівців відбувається відбір, залишаються ті, які відповідають вимогам часу і вони приймають на себе роль лідера (Астахова, 2014, с. 24–25; Бойко, Луньков, Керницький, Копаниця, Романишин, Спейд, 2010, с. 10–11).

Ксенофонт (не пізніше 444 – не раніше 356 р. до н.е.) – учень Сократа, мав дещо іншу позицію щодо цих функцій лідерства. В Афінах Ксенофонт був визнаним військовим фахівцем і авторитетом у мистецтві верхової їзди. Він був автором настанови з командування кіннотою. Як приклад прояву лідерства у критичних (кризових) ситуаціях, він розповідає історію про спартанського воєначальника Клеарха. Військові лідери такого типу, як Клеарх, були в багатьох арміях світу. Він помер, коли йому було ледь за п'ятдесят років. Більшу частину свого життя він провів у походах і війнах Спарти, здобуваючи знання, вміння та безпрецедентний досвід у військовій справі.

Мають повністю довіряти своєму лідеру, слідувати за ним, беззаперечно виконувати його накази. Ксенофонт вважав, що без поваги й авторитету будь-яка влада приречена на провал. Він вказував на те, що слабким командиром завжди маніпулюють недобросовісні підлегли. Саме від нього до наших часів дійшло судження про те, що персонал здійснює приховане управління слабкими керівниками у будь-якій сфері професійної діяльності.

Такі судження збереглися і до нашого часу, незалежно від сфери професійної діяльності. Саме від нього до наших часів дійшло судження про те, що персонал здійснює приховане управління слабкими керівниками у будь-якій сфері професійної діяльності.

Ставши визнаним полководцем греків, Ксенофонт визначив *«обов'язкові для лідера здатності та вміння: ретельно відібрати*

людей для військової справи (володіти мистецтвом розбиратися в людях); вміння збалансовувати заохочення і покарання (дотримуватись принципу справедливості); володіти хистом завоювати прихильність підлеглих за допомогою мотивації і стимулів; вміння встановлювати хороші стосунки зі співслужбовцями на основі спільних цінностей та інтересів; здатність надавати особистий приклад працелюбства та енергійності у виконанні завдань і обов'язків та досягнення мети» (Астахова, 2014, с. 25, с. 39; Бойко, Луньков, Керницький, Копаниця, Романишин, Спейд, 2010, с. 10–11). Серед усіх якостей лідера Ксенофонт у виділяв: *«помірність, справедливість, проникність, дружелюбність, присутність духу, тактовність, гуманність, співчутливість, люб'язність, хоробрість, великодушність, щедрість, уважність»* (Астахова, 2014, с. 25–26).

У складі армії Олександра Великого (Македонського) (356–323 рр. до н.е.) були жителі Греції та Македонії. Македонці виділялись тим, що девізом було визначення: *«Завжди бути вище і перевершувати інших»* Греки за своєю ментальністю були індивідуї, (Астахова, 2014, с. 73). Але військова майстерність Олександр Великий допомогла у своїй армії згуртувати воїнів.

Вихователь Олександра Великого Арістотель, визначав лише чотири риси лідера, що є обов'язковими: *«справедливість, стриманість, розсудливість і сила духу»* (Бойко, 2014, с. 26).

Олександр Македонський відзначався гуманним відношенням до своїх воїнів.

«Він не вважав їх просто безликими лучниками і списоносцями, але ставився до них скоріше як до товаришів і братів по зброї. Після битви, він турбувався про стан поранених; до кожного підходив, оглядав і запитував, за яких обставин той був поранений, дозволяючи прикрашати свої розповіді як завгодно» (Бойко, 2014, с. 76). Таке ставлення до воїнів, його батьківська турбота про них, почуттям побратимства, людяності, сприяли авторитету полководця, сприйняття його як лідера (Бойко, Луньков, Керницький, Копаниця, Романишин, Спейд, 2010, с. 15). Овідійя стосовно Олександра написав, що він був *«лідером лідерів»* (Бойко, Луньков, Керницький, Копаниця, Романишин, Спейд, 2010, с. 16).

Британський дослідник лідерства Д. Адаїр зазначає, що *«лідер у буквальному сенсі – не завжди людина, що йде попереду»* (Астахова, 2014, с. 78). Лідер залишається лідером доти, поки може забезпечити

«три кола потреб людей: виконувати загальне завдання (знати, куди рухатися при виконанні їхнього спільного завдання); працювати злагоджено в команді (мають бути об'єднані в єдину команду (колектив); задовольняти потреби кожного співробітника (кожний індивідуум має людські потреби та особисті інтереси, які мають задовольнятися) (Астахова, 2014, с. 78). Лідерство у розумінні О. Бойка – це влада над іншими (Бойко, 2014). У Стародавньому Китаї вважали, що лідерство – це здатність діяти спонтанно, не розмірковуючи, що скажуть оточуючі. «У цьому відношенні вчення Лао-Цзи наближається до вчення Ісуса» (Бойко, Луньков, Керницький, Копаниця, Романишин, Спейд, 2010, с. 18).

Лао-Цзи вважав, що «лідер має бути мовчазним і діяти в дусі смиренності, а не напористості». Причиною невдач лідера він вважав у недостойному духовному житті лідера. Йому бракує віри. Існує твердження: немає поганих солдатів, є погані генерали (Бойко, 2014, с. 19).

Лідер повинен здійснювати роль керівника, Але не звеличувати себе, не протиставляти іншим. Для завоювання авторитету та поваги лідер повинен спиратися на власні знання, досвід і особисті якості, які відповідають його рівню. Таким чином, у відповідності з вченням китайського філософа Лао-Цзи лідерство має бути в гармонії з природою.

Власне бачення поняття лідерства подав Ф. Ніцше. Він обґрунтував лідерство, як явище, з філософської точки зору, подаючи його «як різноманітні процеси власного життя у вигляді модифікацій дії волі до влади та могутності, яку не бентежать духовні та моральні цінності та яка звеличується над «звичайною» людиною так само, як та домінує над мавпою (Бойко, 2014). У працях італійського вченого С. Сігеле і французьких соціологів Г. Тарда і Г. Лебона закладено період описової лідерології (Бойко, 2014), за якою увагу потрібно звертати на взаємовідносин лідера і натовпу.

У працях Є. Кудряшової розглянуто відомі західні школи, які досліджували проблему лідерства, які здійснили суттєвий внесок у розв'язання проблеми лідерства: з психологічної точки зору (З. Фройд, А. Адлер, К. Юнг); з ельської позиції (Г. Лассуел, Б. Скіннер, У. Уайт); франкфуртської позиції у (Т. Адорно, Г. Маркузе, Е. Фромм) (Бойко, 2014).

Найбільш детальний розгляд проблеми лідерства розпочався відносно недавно (в кінці 70-х років ХХ ст.). Початок нового етапу дослідження проблеми лідерства пов'язують із дослідженнями Р. Грінліфа, С. Кучмарські, Г. Фейрхольма та ін. (Бойко, Луньков,

Керницький, Копаниця, Романишин, Спейд, 2010). У своїх роботах вони продовжують дослідження попередників, звертаючи увагу на мораль лідерства, цінності, які лідер має сповідувати, обґрунтовують різницю у поняттях «лідерство» та «менеджмент», розробляють можливі моделі майбутнього лідерства XXI століття.

На основі вивчення їх праць дійшли висновку, що проблемі лідерства притаманні суб'єктно-об'єктні відносини, оскільки у лідерстві значна роль відведена. По-перше, до суб'єктивних чинників лідерства можна віднести особиста особистості лідера, його вмінню налагоджувати відносини з підлеглими, бачити перспективи розвитку суспільства і конкретного виробництва на певному етапі розвитку історії.

Нині дослідниками внесені деякі корективи у поняття «лідерство». Це спричинено змінами в суспільному розвитку людства. На думку О. Євтіхова (Бойко, 2014), поняття «лідер» відрізняється від соціально-психологічного уявлення про лідерство (воно обумовлене вираженою ведучою позицією лідера).

У соціально-психологічному розумінні «лідерство пов'язане з більш-менш організованою групою людей, що об'єднані загальною метою, цінностями, інтересами тощо» (Бойко, Луньков, Керницький, Копаниця, Романишин, Спейд, 2010). Тобто, лідером є представник, який вміє організувати і вести за собою групу людей.

Великі можливості для дослідження лідерства, що обумовлені розвитком психології, відкрилися у XX столітті і. Проведені у цей період дослідження, їх аналіз забезпечили можливість у кінці XX ст. М. Ярошевському виділити сферу психології – «лідерологію» (Астахова, 2014). Але не зважаючи на ціле на велику кількість досліджень учені не прийшли до спільного визначення лідерства, як поняття. Поняття «лідерство» одне, але його розрізняють за природою і сутністю.

Т. Бендас був одним із перших східно-європейських дослідників, який розглянув досліджувану проблему з точки зору взаємодії натовпу і героїв. За його твердженням у 20-х роках XX ст. О. Лазурський виокремив тип практиків-реалістів, серед яких є підтип підтип владних людей (Наполеон, Кромвель, Бісмарк). Праці В. Бехтерева вказували присутність навіювання як механізму впливу однієї людини на інших.

Науковець А. Залужний визначив наявність деяких ...«типів лідера: ситуативний і постійний; організатор і дезорганізатор». Він також

розглядав розвиток вожацтва, починаючи з початкової школи, що покладено в основу створення шкільного колективу (Бойко, 2014).

Проблема вожацтва розглядалась у працях П. Блонського, А. Макаренка та ін. Так, А. Макаренко визначив сутність лідерських зв'язків і зв'язків між членами колективу. За його баченням їх ефективність залежить від умов, що передбачають можливість брати кожним членом колективу на себе відповідальність за вирішення різних ситуацій.» А. Макаренко вдало вирішив питання щодо гармонійного поєднання кожною особистістю функцій об'єкта і суб'єкта лідерства завдяки системі вільних загонів, що дозволяло часто змінювати позиції» (Бойко, 2014).

Починаючи з 1970-х років у закордонній літературі була прийнято підхід з позицій рівня розвиненості групи. Цей підхід знайшов своє відображення у працях Є. Кузьміна та ін. У цих працях розглянуто теорію лідерства і управління, програм для навчання, розроблено теорії лідерства та управління; програм навчання лідерів і керівників. У цей період розпочато експериментальне дослідження з проблеми формування якостей лідера і управлінця. А. Петровським та ін. Розроблений досліджувався підхід до лідерства з позицій рівня розвиненості групи – була створена теоретична топологічна модель діяльнісного опосередкування лідерських рис (Калашнікова, 2010).

У цей період значний внесок у розвиток лідералізації зробили групи, що вивчала лідерство засобами, основою яких є прилад допомогою спеціально створеного приладу – кібернометра: у специфічних невеликих групах вивчали сімейне лідерство, лідерство в групах при екстремальних умовах. Було розроблено «типологію лідера: організатор, ініціатор, натхненник, генератор емоційного настрою, ерудит, умілець та ін.»

На основі результатів, напрацьованих науковцями, Р. Кричевським, О. Дубовською та ін. Було розроблено концепцію лідерства. Підґрунтям для концепції дослідники обрали ціннісний обмін між лідером і групою; узагальнили закордонний досвід з проблеми; об'єктом дослідження було обрано школярів, студентів, спортивні команди. Тобто, угруповання різних вікових категорій, представники яких об'єднані спільною діяльністю (Лугова, Єрмоленко, 2012).

У працях Я. Коломінського вперше у східно-європейській лідерології подано соціометричний метод вивчення лідерства. Автор удосконалив і адаптував цей метод шляхом розробки низки

модифікацій (Коломинский, 1976). Дослідження українських науковців із проблеми лідерства можна розподілити на: філософські, психологічні, педагогічні, військово-педагогічні та військово-психологічні напрями.

Значна кількість досліджень із проблеми лідерства була проведена у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Серед українських учених виділяють праці І. Ломачинська (філософсько-релігієзнавче дослідження), що дозволило вперше у вітчизняному релігієзнавстві використовувати терміни «релігійне лідерство» та «релігійний лідер» (Ломачинська, 2009). Соціально-філософський аспект лідера, як владну якість в сучасних умовах, вивчала І. Галяс. О. Топузов розкрив характер ознак лідерства у сучасному суспільстві (Стеців, 2019). Як і кожний напрям досліджень лідерологія ґрунтується на методологічних підходах, що подано в працях інших науковців (Лугова, Єрмоленко, 2012).

Проблемами лідерства займає значне місце в дослідженнях українських психологів. Так, А. Рудська досліджувала психологічні особливості лідерства; С. Походенко дослідила психологічні особливості мотивації лідерства; А. Мітлош – проводила психологічний аналіз здібностей до лідерської діяльності членів молодіжних громадських об'єднань (Коломинский, 1976).

Цінними для розвитку лідерства в Україні мають напрацювання Д. Алфімов, А. Баранової, Т. Євменової, Ю. Ірхіна, С. Калашнікова, С. Максименком, О. Романовський, Р. Сопівник, та ін. Для військовослужбовців і працівників органів внутрішніх справ виділяємо праці О. Бойка, В. Тюріної, В. Ягупова.

Дослідження проблеми лідерства знаходить все більше прибічників і інтенсивно опрацьовуються в Україні і за кордоном. Тому будемо сподіватись на більш розширений розгляд проблеми лідерства, як в Україні, так і за кордоном.

Висновки і пропозиції. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив дійти висновку, що проблема лідерства, як однієї з якостей професійної компетентності фахівця досліджена ще недостатньо. Тому наші дослідження будемо продовжувати у таких напрямках: визначення специфічних принципів формування лідерських якостей у майбутніх офіцерів; сучасні педагогічні технології формування лідера, доповнення лідерських якостей, які стосуються офіцерів у період воєнних дій.

ЛІТЕРАТУРА

Астахова, Т. Г. (2014). Лідерство: соціально-філософський аспект. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*, 62, 180–87

- (Astakhova, T. N. (2014). Leadership: socio-philosophical aspect. *Social technologies: current problems of theory and practice*, 62, 180–187).
- Бойко, О. В. (2014). Теоретико-методичні проблеми формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних сил України: монографія. Дніпропетровськ: ІМА-прес (Boyko, O. V. (2014). *Theoretical and methodological problems of forming leadership competence of future officers of the Armed Forces of Ukraine*: monograph. Dnipropetrovsk: IMA-pres).
- Бойко, О. В., Луньков, А. В., Керницький, О. М., Копаниця, О. В., Романишин, А. М., Спейд, Н. (2010). *Лідерство сержанта та офіцера (психолого-педагогічний аспект)*. Львів: АСВ (Boyko, O. V., Lunikov, A. V., Kernytskyi, O. M., Kopynytsya, O. V., Romanushyn, A. M., Speid, N. (2010). *Sergeant and officer leadership (psychological-pedagogical aspect)*. Lviv: ASV).
- Ірхін, Ю. Б. (2015). *Діагностика та розвиток професійних управлінських і лідерських здібностей державних службовців і службовців органів місцевого самоврядування в Україні*: навч. посіб. Київ: Ліра-К (Irkhin, YU. B. (2015). *Diagnostics and development of professional management and leadership abilities of civil servants and employees of local self-government bodies in Ukraine*. Kyiv: Lira-K).
- Калашнікова, С. А. (2010). *Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства*: монографія. Київ: Ун-т ім. Б. Грінченка (Kalashnikova, S. A. (2010). *Educational paradigm of professionalization of management on the basis of leadership*. Kyiv: Un-ty named after B. Hrinchenko).
- Коломинский, Я. Л. (1976). *Психология взаимоотношений в малых группах*. Минск: БГУ (Kolominskii, YA. L. *Psychology of relationships in small groups*. Minsk: BGU).
- Ломачинська, І. М. (2009). *Постать лідера в християнській традиції* (автореф. дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.11). Київ (Lomachynska, I. M. (2009). *The figure of a leader in the Christian tradition* (autoref. thesis ... Dr. Philos. of science: 09.00.11). Kyiv).
- Лугова, В. М., Єрмоленко, О. А. (2012). Напрями розвитку лідерської компетентності керівників українських підприємств. *Проблеми економіки*, 1, 64–67 (Luhova, V. M., Yermolenko, O. A. (2012). Directions of development of leadership competence of heads of Ukrainian enterprises. *Problems of the economy*, 1, 64–67).
- Стеців, Я. В. (2019). *Роль характеру лідера у військовому підрозділі: магістерська робота*. Львів: Український католицький університет (Stetsiv, YA. V. (2019). *The role of the leader's character in a military unit*. Lviv: Ukrainian Catholic University).
- Топузов, О. М. (2019). Феномен лідерства у нових реаліях сучасного суспільства. *Естетика і етика педагогічної дії*, 20, 9–17 (Topuzov, O. M. (2019). The phenomenon of leadership in the new realities of modern society. *Aesthetics and ethics of pedagogical action*, 20, 9–17).

SUMMARY

Koziar Mykhailo, Dziuba Petro, Malaniuk Natalia. Historical aspects of leadership development in the training of specialists.

The article examines the historical aspects of the development of leadership issues, the emergence of a new direction - leaderology, which spread both in pedagogy and psychology.

Leadership was first mentioned in Ancient Greece in the writings of Socrates. It is defined that "leadership is the application of knowledge by a person in a specific situation". Among all the qualities of a leader, Socrates' student Xenophon singled out: moderation, justice, insight, friendliness, presence of mind, tact, humanity, compassion, kindness, bravery, generosity, generosity, attentiveness. This list has practically not changed until now. Alexander the Great added humanism towards the warrior to the list.

The development of leadership became widespread in the late 70s of the 20th century, paying attention to the morality of leadership, quality values, justifying the difference in the concepts of "leadership" and "management", developing possible models of future leadership of the 21st century. Currently, researchers have made some corrections to the concept of "leadership" and it is associated with a more or less organized group of people united by a common goal, values, interests, etc.

During this period, foreign literature described the approach from the standpoint of the group's level of development. An experimental study was started on the problem of forming the qualities of a leader and manager. The use of a specially created device - a cybernometer - has been started for the study of leadership. It was used: in groups studying family leadership, leadership in groups in extreme situations. The "typology of the leader: organizer, initiator, inspirer, generator of emotional mood, erudite, craftsman, etc.", the concept of leadership was developed. The researchers chose the value exchange between the leader and the group as the basis for the concept; summarized foreign experience on the problem. Schoolchildren, students, and sports teams were chosen as the object of the research. The research of Ukrainian scientists on the problem of leadership can be divided into: philosophical, psychological, pedagogical, military-pedagogical and military-psychological directions.

A significant amount of research on the problem of leadership was conducted in the late 20th and early 21st centuries: socio-philosophical aspect of the leader; the nature of signs of leadership in modern society; methodological approaches in psychology. Attention was paid to the following areas: psychological features of leadership; psychological features of leadership motivation; psychological analysis of leadership abilities of members of youth public associations.

Key words: *leadership, leader, stages of development, features of each stage, Socrates, leadership methodology.*

UDC 378.147:378.011.3-051]-028.77-025.13:378.046-021.68:17.022.1

Mykola Likhonya

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

ORCID ID 0000-0003-0778-252X

DOI 10.24139/2312-5993/2023.05-06/208-219

EXPERIMENTAL CHECK OF THE FORMATION MODEL OF THE FUTURE TEACHERS' READINESS TO CREATION OF THE HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION IMAGE IN THE MASTER'S TRAINING PROCESS

The interpretation of the concept of "formation of the future teachers' readiness to creation of the higher educational institution image" as a personal characteristic of a higher education institution is substantiated. The levels of the specified readiness are determined: low, medium and high. The results of the experimental verification of the formation of the future teachers' readiness to creation of the higher educational